

La riuada que va despertar València

El 14 d'octubre farà quaranta anys de la riuada que va assolar València. La catàstrofe provocà un moviment antigovernamental en clau valencianista dirigit pel marquès del Túria, Joaquim Maldonado i, especialment, el periodista Martí Domínguez.

L'aigua va arribar de nit i per sorpresa. A la ciutat de València havia plogut, però tampoc no massa, almenys això diuen els qui ho recorden, i era difícil de predir que passaria el que passà. El riu Túria es va eixir de mare. Entre la nit del 13 i el 14 d'octubre del 1957 el nivell de l'aigua del riu va pujar lentament però constantment i després d'eixir-se del caixer va començar a buscar el camí cap al mar per tots els carrers que trobà. La sensació predominant entre la població va ser la d'estupor, perquè ningú no entenia què passava i la falta d'il·luminació —el fluid elèctric es tallava per allà on passava l'aigua— feia encara més incomprendible el fenomen. A l'alba, València es va despertar inundada, especialment en la zona dels poblats marítims, i amb el cel nuvolós. Era un desastre: caldrien dies per buidar l'aigua de soterranis i plantes baixes, havien quedat moltes cases aïllades i sense subministrament d'aigua i hi havia algunes persones desaparegudes; però la catàstrofe encara no havia arribat.

Mentre s'organitzava el treball de recuperació i sanejament, l'aigua continuava caient sobre la capçalera i el tram mitjà del riu. Si durant la nit el cabal havia arribat a 2.200 metres cúbics per segon, a les tres de la vesprada del dia 14, va assolir un nivell de 3.700 m³/s. A València, en aquell moment, no plovia, i bona part de la població es trobava al carrer, intentant posar en ordre el

ARXIU / J. HUGUET

El nivell del riu mai no havia arribat a tant. El caixer del Túria, una de les obres més personals de la ciutat es va quedar petit.

que l'aigua havia desbaratat. El desastre es va convertir en tragèdia. L'aigua es va escampar amb violència per la ciutat i no va respectar ni ponts ni monuments; ni persones. Segons les cròniques, i encara avui queden per la ciutat algunes marques que ho testifiquen, el nivell de l'aigua va arribar a cinc metres d'alçària de màxim en el carrer del Doctor Olóriz, a prop del llit del riu, i a tres en certes zones del centre històric. Quan, per fi, l'aigua va arribar al mar, que amb un fort vent de llevant es resistia a acollir-la, València va quedar coberta de fang i el nombre de desapareguts era superior a cent. La ciutat estava comunicada, no hi havia aigua, ni telèfon, ni xarxa elèctrica. El 25 d'octubre, el general Franco visita la ciutat, i el 7 de novembre es coneix la xifra oficial de morts: 81. Molts dels desapareguts mai no aparegueren.

ARXIU / J. HUGUET

Ciutat abandonada. La tragèdia, de la qual es compliran la pròxima setmana quaranta anys, marcaria molt prompte el subconscient col·lectiu: la riuada ja forma part indissoluble de l'imaginari ciutadà dels valencians. A més, dominar el Túria es va convertir en la principal obsessió de les autoritats municipals. Un ambiciós projecte, anomenat en

ARXIU / J. HUGUET

Martí Domínguez havia maningut tota la vida un valencianisme instintiu que quallà en posicions més concretes arran de l'afer de la riuada. Els poblats marítims foren els més afectats per la catàstrofe.

un principi Solució Sud i, posteriorment, Pla Sud, havia d'encarregar-se de desviar les aigües del riu a l'alçada de Manises (l'Horta) cap al mar, sense passar pel centre urbà. Però, a més de les implicacions sentimentals i urbanístiques, la riuada va tenir un refons polític que va capgirar les relacions entre la que era una plàcida ciutat del "Levante feliz" i el govern franquista, que no va poder, o no va voler, comprendre que la situació havia canviat, i molt. L'alcalde en aquell moment, Tomàs Trenor, marquès del Túria, i el director del diari *Las Provincias*, el més influent de la ciutat, l'escriptor Martí Domínguez, van encapçalar una petita rebel·lió, molt significativa si tenim en compte el context, contra el govern central que havia promès l'enviament urgent de

La riuada era el fenomen que va servir perquè els valencians reflexionaren sobre el que eren.

300 milions de pessetes, que no arribaven; ni arribaren mai. Tots dos van perdre el càrrec en un afer que les autoritats intentaren silenciar, sense èxit.

Falles contra Madrid. La magnitud dels desperfectes va aturar la vida de València durant mesos. El marquès del Túria i Martí Domínguez, units per una bona amistat, encoratjaven la població des dels seus àmbits, i viatjaven sovint a Madrid per demanar els fons que s'estaven recollint per tot l'estat en solidaritat amb València. Una vegada i una altra, tornaven amb les mans buides, i la ciutat tardava a començar la recuperació. Per intentar alegrar l'ambient, l'alcalde va insistir que calia celebrar les falles com qualsevol altre any, i demostrar que els valencians no perdien ni

el bon humor ni la presència d'ànim i és precisament en aquest context, en el de la festa major de la ciutat, quan Martí Domínguez expressa en públic el sentiment d'impotència i ràbia per l'abandonament que els valencians patien per part del govern espanyol. El discurs, pronunciat amb motiu de l'exaltació de la fallera major, portava el títol de "València, la gran silenciada", i el subtítol, que el faria famós: "Cuando emmudecen los hombres... ¡Hablan las piedras!". En un to mesurat i amb la retòrica pròpia del moment, que Martí Domínguez dominava a la perfecció, el discurs incitava a la reflexió sobre la poca importància que els valencians es donaven a si mateixos, i com des de Madrid encara se'ns donava menys: "*Éramos el Levante feliz... el rincón florido de España... Pero en Madrid, a la hora de las rutas turísticas o de la electrificación de ferrocarriles o de los cambios o de las grandes realizaciones urbanológicas, ¡qué poco pesábamos!*". Entre els típics elogis a la fallera, Martí Domínguez anà incloent una bona dosi d'autocrítica valenciana: de com el valencià no s'utilitzava, de com es renunciava a la identitat pròpia, i sintetitzava aquesta actitud amb una imatge bíblica: "*Silencio en casa. Silencio fuera. Cuando perdura tanto silencio, las piedras acaban hablando*". Les pedres eren els fenòmens naturals, la riuada en aquest cas, que des del cel servien perquè el poble valencià reflexionara sobre el que era i el que comptava en l'estat.

La repercussió del discurs va ser impressionant. L'editorial Bello el va imprimir i el va vendre per sis pessetes fins que es va exhaurir. Les cartes de suport i admiració arribaven al diari i al domicili de l'escriptor. Era el primer episodi d'una oposició fins aquell moment impensable. El 18 de juny d'aquell mateix any, el 1958, les pedres tornaren a parlar. Una nova tromba d'aigua va caure sobre la ciutat i els poblats marítims, que encara no tenien el clavegueram en funciona-

ment, es van inundar una altra vegada. Els alcaldes dels barris del districte decideixen encapçalar una manifestació popular de protesta i l'alcalde, assabentat, opta per fer-los costat. Producte d'aquesta actitud serà un contundent discurs en el qual criticava l'abandonament a què el govern central havia condemnat València. El ministre de la Governació, Camilo Alonso Vega, i el governador civil, Posada Cacho, van advertir el marquès del Túria que s'havia excedit i li van prohibir explícitament que fera públic el seu parlament. Però ja era tard. L'Ateneu Mercantil, dirigit per Joaquim Maldonado, l'havia fet circular i el públic en demanava més i més còpies. Martí Domínguez, que també havia rebut la prohibició de reproduir-lo, l'havia glossat en el diari, i el 19 de juny s'havia afegit amb un brevíssim article editat en la primera pàgina i requadrat per tal que destacara. Duia com a títol: "¿Palabras?", i la intenció era ben clara: "Otra vez inundaciones, daños y angustias en Valencia. El alcantarillado funciona mal o no funciona. ¿Es insuficiente, está total o parcialmente cegado por el barro? El río sigue como en octubre, poco más o menos. Y estamos en junio... ¿No se habla de soluciones grandes? Que se aireen, que las conozcamos pronto".

Pocs diners i dues destitucions. La reacció del govern espanyol va ser doble. D'un costat, als pocs dies van arribar cent milions, dels tres-centes que havia promès sis mesos abans i prompte començaren les obres del Pla Sud; de l'altre, amb una freda trucada telefònica, el marquès del Túria va ser cessat. A Martí Domínguez li arribaria l'hora una mica després, quan el Ministeri d'Informació li obrí un expedient. L'episodi de la riuada era realment la gota que va fer vessar el got dels greuges que, segons els impulsors del procés, Martí havia infligit al règim. En efecte, el director de *Las Provincias* solia menysprear la censura i recor-

ARXIU / J. HUGUET

A l'esquerra, barraca de la tia Marieta, en la Malva-rosa, destruïda per les aigües. Baix, vista del carrer de les Barques, que amb l'aigua donava sentit al seu nom.

ARXIU / J. HUGUET

dava sempre als funcionaris que ell havia fet la guerra, com a tinent de l'estat major a més, i no tenia per què demostrar a ningú la seua fidelitat. Després del procés, l'empresa propietària del diari va rebre pressions, en forma de retirada de subvencions a la compra de paper, perquè fera fora Martí Domínguez, i aquest hagué de dimitir.

Per a Joaquin Maldonado, l'únic dels tres protagonistes que continua viu, la maniobra no era tal, ja que "cadascú de nosaltres actuà per separat i donant eixida a una necessitat que el poble tenia. Jo crec que, malgrat les conseqüències personals, va eixir bé perquè prompte arribaren els diners i la ciutat va començar a recuperar-se". Ni el marquès del Túria ni Martí Domínguez es van penedir mai de la seua actitud

i ambdós quedaren especialment dolguts pel tractament d'un règim en el qual ells havien treballat. Martí Domínguez, que continuà dedicat al periodisme i l'escriptura fins a l'any de la seua mort, hagué de patir un dur aïllament social per part dels sectors conservadors de la societat valenciana, els que en teoria, eren "el seus", i seria reivindicat i recuperat per les noves generacions valencianistes, d'un tarannà més progressista. L'últim episodi d'aquesta ironia ha estat la petició del grup municipal d'Esquerra Unida de donar el nom del periodista a un carrer. Una petició a la qual, l'alcaldesa de València, la conservadora Rita Barberà, de moment, no ha volgut contestar.

Jordi Sebastià